

Hva er omsorgsforskning? Dokument fra Senter for omsorgsforskning (SOF)

Teksten i dette dokumentet tar utgangspunkt i og bygger på SOF sitt grunnlagsdokument fra 2015. Her ble omsorgsforskning, med forankring i Kari Wærness' begrep *omsorgsarbeid*, brukt som betegnelse for «studier av betalt og ubetalt omsorgsarbeid overfor mennesker i alle aldre som trenger langvarig kontakt, praktisk hjelp, tilrettelegging, pleie, forebygging, rehabilitering, behandling og støtte til aktiviteter og sosial deltakelse på grunn av sykdom, funksjonshemming eller aldring». Siden den tid har omsorgsforskningen utviklet seg, og det samme har SOF sin forståelse av og tilnærming til feltet. Dette dokumentet gjør rede for sentrale sider og dimensjoner ved omsorgsforskning slik SOF forstår dem ti år senere. Dokumentet henvender seg til forskere, myndigheter og praksisfelt som utfører eller anvender omsorgsforskning.

Omsorgsforskningens formål, innhold og dimensjoner

Formål: Omsorgsforskning er systematiske studier som har til formål å:

- fremme innsikt i og forståelse av fenomenet omsorg,
- utvide kunnskapsgrunnlaget for faglige og politiske beslutninger om omsorgsarbeid og omsorgstjenestene, og/eller
- fremme kritisk refleksjon om omsorgens og omsorgstjenestenes vilkår og plass i samfunnet.

Innhold: Omsorgsforskning er forskning om en eller flere av følgende tre dimensjoner ved omsorg:

1. formelt og uformelt omsorgsarbeid
2. omsorgens samfunnsmessige, kulturelle og materielle forutsetninger, rammer og prioriteringer, og/eller
3. omsorg som eksistensielt og sosialt grunnvilkår.

Innenfor hver dimensjon favnes både empirinære og teoretiske studier. Nedenfor utdypes de tre dimensjonen nærmere:

1. Formelt og uformelt omsorgsarbeid

Denne dimensjonen omfatter norske og internasjonale studier av omsorgsarbeidets innhold, kjennetegn, organisering og aktiviteter. Slike studier inkluderer problemstillinger om omsorgsarbeid i offentlig, privat og uformell regi. Offentlig omsorgsarbeid utføres i statlig og kommunal regi, privat omsorgsarbeid foregår innen markedsbaserte ordninger, mens

uformelt omsorgsarbeid skjer i familie- og/eller sivilsamfunnsregi. Formelt og uformelt omsorgsarbeid inkluderer også studier av samhandlingsproblematikk av relevans for kommunal kontekst, for eksempel av pasientoverføringer mellom spesialist- og kommunehelsetjenestene.

2. Omsorgens samfunnsmessige, kulturelle og materielle forutsetninger, rammer og prioriteringer

Omsorgsforskningens andre dimensjon retter oppmerksomheten mot de samfunnsmessige, kulturelle og materielle vilkårene for omsorgsarbeidet, altså mot rammebetingelsene og forutsetningene som innvirker på omsorgsarbeidet.

Tyngdepunktet her er på studier av kontekst. Det innebærer studier i Norge og internasjonalt av rammer og forutsetninger relatert til blant annet økonomi, teknologi, materialitet, arkitektur, estetikk, juss, kjønn, demografi og fordeling av helse- og omsorgstjenester lokalt så vel som nasjonalt og globalt. Det inkluderer studier av helsevesenets hierarkier, styrings-systemer og faglige og politiske ideologier og komparative studier av internasjonal variasjon i organisering av og rammebetingelser for omsorgsarbeid.

3. Omsorg som eksistensielt og sosialt grunnvilkår

Omsorgsforskningens tredje dimensjonen gjelder grunnforskning om omsorg, altså forskning om omsorg som fenomen. Omsorg ses her som et fundamentalt aspekt ved menneskelige interaksjoner og ved fellesskap i natur og samfunn. Menneskets tilbøyelighet til og behov for å gi og ta imot omsorg forstås som et universelt fenomen og grunnvilkår, og det blir sett som uløselig sammenkoblet med sosiale fellesskap og sosial reproduksjon.

Denne kategorien studier gir innsikt i grunnleggende forutsetninger for og dimensjoner ved omsorgsarbeid og omsorgstjenester. Her åpnes det dessuten opp for utforskning av omsorgens konsekvenser for menneskers helse og trivsel, og for samfunn og natur, herunder bredere problemstillinger knyttet til etikk, ansvar, rettigheter og ivaretagelse av dyr, natur, miljø og økologi.

Omsorgsforskningen i forskningslandskapet

Omsorgsforskningen ved SOF har, fra senterets oppstart i 2008, hatt en tydelig forankring i studier av helse- og omsorgstjenester til eldre i kommunal regi. Selv om forskning på kommunal eldreomsorg fortsatt er en sentral del av SOFs mandat, legger vi i dag til grunn at omsorgsforskning skal kunne romme studier av relevans for alle pasient- og brukergrupper, og for alle som gir eller får omsorg.

Omsorg handler noen ganger om å fremme utvikling og bedring i menneskers livs- og helsesituasjon og om å anerkjenne enkeltmenneskets styrke og evne til selvbestemmelse. Andre ganger innebærer omsorg å formidle aksept for at en situasjon eller tilstand ikke vil forbedres, og å være til stede likevel for den som gjennomlever den, gjennom støtte, lindring, nærvær og/eller beskyttelse av dem som ikke evner å beskytte seg selv.

Omsorgsforskningen har blick for verdien av begge tilnærminger – både den som vektlegger styrke og autonomi og den som vektlegger sårbarhet, avhengighet og beskyttelsesbehov. Den anerkjenner dessuten et spenningsforhold mellom dem. Omsorgsforskningens historiske forankring i kommunal eldreomsorg tilsier samtidig at den har et særlig ansvar for å ivareta perspektiver som vektlegger verdien av lindring, nærvær, støtte og omsorg der ingen bedring er i sikte, og der det er menneskets sårbarhet, avhengighet og behov for ivaretagelse som er det sentrale.

Omsorgsforskning er beslektet med andre forskningstradisjoner, slik som velferdsforskning, velferdstjenesteforskning, helsetjenesteforskning og utviklingspsykologisk forskning. I likhet med velferdstjeneste- og helsetjenesteforskningen studerer omsorgsforskningen innvirkningen fra materielle omgivelser, finansieringssystemer, tjenesteorganisering og faglige arbeidsmåter. Den utforsker hvordan disse påvirker hvor tilgjengelig, kostnadskrevende og god omsorgen blir. I likhet med utviklingspsykologisk forskning vektlegger omsorgsforskningen betydningen av relasjoner. Omsorgsforskning anerkjenner relasjoner og gjensidig avhengighet som grunnleggende sider ved menneskelivet. Omsorgsforskning søker å styrke kunnskapsgrunnet for faglige og politiske beslutninger om omsorgsarbeid og omsorgstjenestene.

Vedtatt 28 mars 2025.

Arbeidsgruppe: Kristin Briseid (leder), Hege Kristin Andreassen, Terje Emil Fredwall, Oddvar Førland, Martin Sollund Krane, Frode Fadnes Jacobsen og Siv Fladsrud Magnussen